

338
P 51

РИНКОВА ЕКОНОМІКА:

СУЧАСНА ТЕОРІЯ
І ПРАКТИКА УПРАВЛІННЯ
ТОМ 3

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ЗМІН РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ АПК УКРАЇНИ

Сучасне кризове становище України в цілому та її агропромислового комплексу є економічним наслідком багаторічного ігнорування ринкового механізму господарювання з властивою йому конкуренцією за підвищення якості виробленої товарної продукції, зниження ціни її реалізації та збільшення розмірів виробництва, достатніх для задовільнення споживчого попиту, що диктується обов'язковим перевищенням пропозицій над попитом. Це ігнорування ринкових відносин об'єктивно та суб'єктивно формувало витратний механізм господарювання, коли на першому місці для маючих владу керівників була потреба виконання обсягових планових показників за будь-яку ціну. Дефіцит всього став нормою нашої повсякденної дійсності. Доведені до споживчої готовності наші промислові та сільськогосподарські товари, за своїми вартісними та якісними показниками виявлялися та продовжують залишатися неконкурентоспроможними не тільки на зовнішньому, але і на внутрішньому ринковому просторі.

Сказане стосується не тільки кризового стану економіки України нинішнього періоду, але й періоду до 1991 року, коли реально не було енергетичної кризи, не було обвальних неплатежів, галопуючої інфляції, коли енергетичні та інші природні ресурси були виключно дешевими за мірками світових цін, коли ми намагалися відгородитися від усього світу "залізною завісою", берлінською стіною і т. ін.

Україна безперечно є великою державою Європи, такою як Великобританія, Німеччина та Франція. Проведемо порівняльний аналіз деяких показників розвитку України та перелічених країн у доперестроєвний період.

З наведених в табл. 1 даних можна зробити декілька важливих висновків, Якщо енергоспоживання на душу населення в Україні було

* Завідуючий кафедрою економіки, організації та обліку в АПК, доктор економічних наук, професор ОДЕУ.

** Кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки, організації та обліку в АПК ОДЕУ.

більше, ніж в названих державах на 16-24 %, чисельність населення була більша у них на 8-19 %, то виробництво ВВП у них більше в 7,7-11,4 рази, ВВП на душу населення — в 6,8-9,6 рази, енергоспоживання на 1000\$ ВВП у нас було більше в 8,3-12,5 рази. Ці дані свідчать про те, що наша економіка була не просто витратною, а безгосподарно марнотратною.

Таблиця 1

Показники розвитку України та окремих провідних країн Європи, 1990 рік [1]

Показники	Україна	Велико-британія	Західна Німеччина	Франція
1. Енергоспоживання на душу населення, кг нафтового еквіваленту (КНЕ)	4600	3646	3491	3845
2. Виробництво ВВП, млрд. дол. США	130,5	975,1	1488,2	1190,8
3. Чисельність населення млн. чол.	52,2	57,4	62,0	56,4
4. ВВП на душу населення, дол. США	2500	16989	24003	21113
5. Енергоспоживання на 1000\$ ВВП, КНЕ	1840	215	145	182

Не кращим був стан справ в Україні і в сільському господарстві.

Дані, приведені в табл. 2, свідчать про те, що наше виробництво орієнтується на ресурсовитратні технологічні рішення. Розораність сільськогосподарських угідь досягла критичної межі. Витрачаючи на 1 га ріллі практично стільки ж паливно-мастильних матеріалів, як у Великобританії, Німеччини і Франції, але довівши кількість цих гектарів до астрономічної цифри 33,8 млн. га, ми витрачали і продовжуємо витрачати велику кількість пального.

В значно більшій мірі сказане стосується і витрат електроенергії. Ніякими об'єктивними факторами пояснити це неможливо. Тут у наявності тільки суб'єктивна байдужість господарюючих суб'єктів до кінцевих результатів ефективності виробництва, до витрачання природно-невідновлюваних ресурсів. Тому продукція нашого АПК дуже дорога і в умовах низької купівельної спроможності людей вона не знаходить збуту у своїй державі. А продукція тваринництва взагалі уже багато років хронічно збиткова.

Умови та показники агровиробництва (1991—1992)
України та окремих провідних країн Європи [2]

Показники	Україна	Велико- британія	Західна Німеччина	Франція
1. Площа, млн. га:				
— сільськогосподарських угідь;	41,8	18,5	11,9	30,7
— ріллі;	33,8	6,7	7,3	17,9
— % ріллі до с.-г. угідь;	81,0	36,1	61,3	58,3
— ріллі на 1 чол., га.	0,64	0,12	0,11	0,32
2. Опади, мм на рік.	425-700	750-1000	600-700	600-900
3. Споживання енергії:				
— дизпаливо + бензин, кг на 1 га ріллі;	250	260	270	260
— на всю ріллю, млн. т;	8,45	1,74	1,97	4,65
— електроенергії, млрд. квт. год.	30,6	1,6	5,2	4,3
4. Мінеральних добрив (100 % поживних речовин) млн. т.	3,2	1,6	3,2	3,6
5. Середня врожайність Врожайність зернових, ц/га	34,4	62,7	61,8	63,8
6. Виробництво, кг/чол:				
— зерна;	963	407	428	1128
— м'яса;	79	89	88	109
— молока.	437	261	378	500

На жаль, і зараз, в плані викладеного, розпочату в Україні економічну реформу відносин власності, становлення і розвитку ринкового механізму господарювання, агробізнесу та підприємництва треба розглядати як настійну необхідність, об'єктивну і суб'єктивну потребу. Але безперечним фактором є те, що ця реформа не була обгрунтовано підготовлена в науковому і практичному плані й проводиться методом проб і помилок. Склалися і продовжують існувати небажані тенденції до зниження рівня виробництва більшості видів промислової та сільськогосподарської продукції, до багаточисельних невиплат заробітної плати, до падіння і без того низького рівня життя людей, до збільшення соціальної напруги в суспільстві.

В 1998 році в Україні було вироблено близько 44,2 млрд. дол. ВВП, або 831 дол. США на душу населення, це близько 34 % до рівня

1990 року. Урожайність зернових знизилась до 24,6 центнерів з гектару, а її коливання сягає 40-50 %. Слід повністю розділити думку нашого Президента Л.Кучми, висловлену ним на урочистих зборах з нагоди 5-ї річниці незалежної України 23 серпня 1996 року і "Не може країна майже із 40 відсотками світових чорноземів мати проблеми з продовольством. Це національний сором" [3].

Треба зазначити, що українська економічна наука має значний набуток щодо дослідження теоретико-методичних основ функціонування агропромислового комплексу, його територіальних і галузевих ланок, стосовно оцінки умов та факторів розвитку агропромислового виробництва, вдосконалення структури, зв'язків, розміщення, управління, ґрунтового дослідження проблеми господарського механізму АПК, підвищення його ефективності. Проте питання функціонування агропромислового виробництва на регіональному рівні залишається актуальним.

По-перше, потрібна якісно нова концепція ролі й місця регіонів в системі економічних відносин, яка визнавала б їхню відносну самостійність, забезпечувала можливості саморегулювання, більшу відкритість для дії різноманітних чинників в умовах ринкової економіки.

По-друге, необхідно вдосконалити адміністративно-територіальний поділ України і на цій основі — регіональну структуру агропромислового комплексу. Рівень сучасної адміністративної області надто недостатній для забезпечення транспорту, об'єктів інфраструктури, формування та регулювання процесів агропромислового виробництва. Наявні економічні райони також не відображають особливостей господарства та природи України, отже, не можуть бути об'єктивною основою стратегічного планування, прогнозування та державного регулювання агропромислового виробництва, територіально вони є занадто великими.

По-третє, саме на регіональному рівні виявляються специфічні особливості агропромислових відносин і взаємозв'язків.

По-четверте, створювані нові прогресивні організаційно-виробничі форми функціонування агропромислового комплексу — агропромкомбінати, агрофірми, агроконсорціуми, акціонерні товариства малих та спільних підприємств, селянські господарства, орендні колективи, приватні підприємства, кооперативи є якісно новими формуваннями для процесів агропромислової інтеграції. У зв'язку з цим вони потребують детального вивчення, аналізу економічної ефектив-

ності, визначення перспектив і пропорцій розвитку, розміщення, взаємозв'язків в умовах конкретних регіональних АПК та на основі дії законів ринкової економіки.

По-п'яте, у розвитку агропромислової сфери виробництва скупчилися негативні чинники — знизились темпи зростання АПК на всіх його ланках, уповільнилося відновлення виробничих фондів, знизилась продуктивність праці, загострилась економічна ситуація.

По-шосте, відсутня методика вивчення й оцінки рівня ефективності агропромислового виробництва в умовах створення ринкових засад господарювання та використання одержаних результатів для виявлення і обґрунтування резервів агропромислового виробництва, особливо на регіональному рівні. При цьому важливо подолати застарілі теоретичні догми й концепції, врахувати закони і категорії ринкової економіки — вартості, ринкових зон, загальну тенденцію трансформування територіальної структури господарства впродовж “життєвого” циклу галузей від факторної системи розміщення до ринкової, особливості диференційної ренти в землеробстві, конкуренції, еластичності попиту, цілісності споживчого ринку тощо.

Література

1. Порівняльний аналіз деяких показників // Голос України. — № 36, 24 лютого 1994.
2. Вісник аграрної науки. — К.: Аграрна наука. — 1994. — № 7.
3. Кучма Л. Україна буде! // Урядовий кур'єр. — № 161-162, 21 серпня 1996.
4. Попов Н. Экономика сельскохозяйственного производства. — М.: Тандем, — 1999.
5. Смирнов С. Региональные аспекты социальной политики. — М.: Гелиос арв, — 1999.
6. Хорунжий М. Аграрна політика. — К.: КНЕУ, — 1998.